

Benedek Ede

Tapasztalatok a fogvatartotti szabadidős és sportprogramok végrehajtásáról

Bevezetés

A címben jelzett témát a BVOP Fogvatartási Ügyek Főosztálya Programszervezési és Foglalkoztatási Osztálya 2003 őszén a Pálhalmi Országos Bv. Intézetben, a Fialakorúak Bv. Intézetében (Tökölön), a Budapesti Fegyház és Börtönben, a Balassagyarmati Fegyház és Börtönben, a Márianosztrai Fegyház és Börtönben, valamint a Váci Fegyház és Börtönben vizsgálta.

A vizsgálat célja annak a feltárása volt, hogy a bv. intézetek – a jogszabályi előírásoknak megfelelően – milyen művelődési, szabadidős és sport programokat, foglalkozásokat terveznek, szerveznek és valósítanak meg a fogvatartottak szabad idejének minél hasznosabb eltöltése érdekében. A vizsgált fogvatartotti programok – a játékoktól és a vetélkedőktől kezdve, a szakkörökön át, a sportfoglalkozásokig és sportversenyekig – széles tevékenységi kört öleltek fel.

Jogszabályi háttér

A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr. (a továbbiakban: Bv. tvr.) 36. § m) pontjában foglaltak határozzák meg, hogy az elítélt jogosult igénybe venni a bv. intézet művelődési és sportolási lehetőségeit.

A Bv. tvr. 38. §-ban meghatározottak szerint a szabadságvesztés végrehajtásának feladata annak elősegítése, hogy a fogvatartottak felkészüljenek a szabadulás utáni, a társadalom elvárásának megfelelő önálló életre, és ennek érdekében fel kell használni – többek között – a szükséges oktatási, erkölcsi és szellemi erőforrásokat.

A Bv. tvr. 40. § (2) bekezdésében foglaltak szerint: „A szabadidő hasznos felhasználásának érdekében lehetőséget kell biztosítani az elítéltek művelődésre és sportolására”. A szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996.(VII.12.) IM rendelet (a továbbiakban: Rendelet) 73. § e) pontja tartalmazza azt, hogy a bv. szervezet a műve-

lödési, a szabadidős, a sport programokon való részvétel lehetőségét a foglalkoztatás keretében biztosítja a fogvatartottak részére.

A vizsgálat megállapításai

A foglalkozások előkészítése, szervezése, és azok végrehajtásának gyakorlata

Valamennyi vizsgált intézetben a szabadidős és sport programokat a személyi állomány erre a feladatra kijelölt tagjai (*a továbbiakban: kultúrnevelők*) szervezik. Az előkészítésben, szervezésben a nevelési csoportok nevelői, valamint az öntevékeny szervezetek tisztségviselőjeként tevékenykedő fogvatartottak (*a továbbiakban: kultúrfelelősök*) is részt vesznek. Ez utóbbi esetben a fogvatartott által betöltött tisztséget a nevelési nyilvántartásban rögzíteni kell az egyes nevelési feladatok végrehajtásának eljárási szabályairól szóló 0116/1998.(IK Bv. Mell. 2.) OP intézkedés 6. pontjában foglaltak szerint.

A meghirdetett programokra a fogvatartottak írásban vagy szóban jelentkezhetnek a nevelőknél, illetve a kultúrfelelősöknél. Az adott programon való részvételt a nevelők, illetve nevelői javaslatra az intézetek Fogvatartási Ügyek Osztályának vezetői engedélyezik (pl. kondicionáló terem használata, nevelési csoportok közötti vetélkedő). Szükség esetén megkérlik más szakterületek (biztonsági, egészségügyi stb.) véleményét is. A végleges névsort a kultúrnevelők állítják össze.

A tervezett programok és az azokon részt vevő fogvatartottak listáját eljuttatják a biztonsági osztályra is. A programok lebonyolítása az intézetparancsnokok jóváhagyásával történik.

A foglalkozások, programok végrehajtásában részt vesznek a kultúrnevelők, a szakkörvezetők, hétfégi program esetén az ügyeletes nevelők. Több esetben a foglalkozások végrehajtásával olyan kultúrfelelős elítéltet bíztak meg, aki rendelkezett a megfelelő ismeretekkel a foglalkozás témakörét érintően (pl. sakk-, idegen-nyelv szakkör).

Kiemelendő tapasztalat, hogy valamennyi vizsgált intézetben a szabadidős programok megvalósításában jelentős szerepet vállalnak az intézetek börtönlelkészei is.

Több intézet gyakorlatára jellemző, hogy bizonyos foglalkozások megnevezésénél a szakkör kifejezést használják. Ugyanakkor a foglalkozások (szakkörök) tartal-

mi elemeit (pl. a foglalkozások rendszeressége, tematikája, időpontja, az engedélyezett személyek köre, a használt szerszámok, eszközök tárolása, használata, az esetleges balesetvédelmi szabályok) nem rögzítik.

Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy amennyiben a foglalkozások szakköri formában zajlanak, úgy azok működési rendjét szabályozni kell, mert szakkörök csak szervezett keretek között, szabályozott formában működhetnek, amit az intézetparancsnok hagy jóvá.

A programok kihirdetésének gyakorlata, a programok végrehajtásának dokumentálása

A Rendelet 75. § (1) pontjában meghatározottak szerint: „Az elítélt – a házi-rendben előírtaknak megfelelően – jogosult szabadidejében az intézet által biztosított művelődési és sportprogramokon részt venni”. Ezzel kapcsolatosan a vizsgált intézetekben hiányossá nem merült fel, a programokról szóló rendelkezéseket a házirendek tartalmazták.

Az intézetekben kialakult gyakorlat szerint a foglalkozásokról, programokról havi és heti programtervezet (a Pálhalmi Országos Bv. Intézetben éves tervezet is) készül. A programok időpontjai napi lebontásban is megjelennek.

Az állami és egyházi ünnepek lebonyolítási rendjéről külön végrehajtási terv készül. A terveket a kultúrnevelők állítják össze, figyelembe véve az intézeti hagyományokat, lehetőségeket, valamint a fogvatartottak javaslatait, igényeit.

A programok lebonyolításának időpontjait a fogvatartottak részére hozzáférhető helyen kifüggesztik, illetve a körletfelügyelőknek, körlet-főfelügyelőknek is átadják. Ahol rendelkezésre áll a zárláncú videó hálózat, az aktuális programokat a képűrság oldalain is megjelenítik (pl. Balassagyarmati Fegyház és Börtön). Általános tapasztalat, hogy az azonos időpontban, rendszeresen megrendezésre kerülő foglalkozások időpontjait az elítéltek már ismerik, így az azokon való részvételre már lehetőségük van előre felkészülni.

A programok végrehajtásának tárgyi, személyi feltételei

Az intézetekben a rendelkezésre álló anyagi lehetőségek keretein belül biztosítják a szabadidős és sportprogramok lebonyolításához szükséges tárgyi feltételeket.

Általános tapasztalat, hogy az intézetekben tapasztalható zsúfoltságra tekintettel kevés helyiség áll rendelkezésre a programok lebonyolítására. A fogvatartotti létszámot figyelembe véve kevés a foglalkoztató, a kondicionáló terem, ez alól talán csak a tököli Fiatakorúak Bv. Intézete kivétel. Több intézetben ezeket a helyiségeket zárkának kellett berendezni (Pálhalmi Országos Bv. Intézet, Balassagyarmati Fegyház és Börtön). Pozitív fejlemény ezen a téren, hogy Budapesti Fegyház és Börtönben, valamint a Márianosztrai Fegyház és Börtönben új sportudvart létesítettek, illetve a régít felújították.

A rendelkezésre álló sporteszközök, egyéb felszerelési tárgyak elhasználódtak, az eszközökből sok esetben csak egy minimális mennyiség áll rendelkezésre.

zésre. Ugyanakkor a vizsgálat során több tapasztalat gyűlt össze arra vonatkozóan, hogy az intézetek – lehetőségeikhez mérten – erőfeszítéseket tesznek a fenti helyzet orvoslására (pl. Pálhalmán az aerobic/kocogó szakkörön résztvevőknek sportruházatot tudnak biztosítani, Márianosztrán a leselejtezett ruházati anyagokból készítettek sportnadrágokat, amelyeket az elítéltek focizás alkalmával viselhetnek).

A programok lebonyolítására rendelkezésre álló személyi feltételek a vizsgált intézetekben változatos képet mutattak.

Pálhalmán az objektumok fogvatartási ügyek osztályvezetői, valamint az objektumvezetők vesznek részt a programok végrehajtásában, a nevelők – a magas csoportlétszámra tekintettel – nem.

Tökölön erre a célra külön közművelődési csoportot működtetnek, és a nevelők is aktívan szerveznek foglalkozásokat.

A Budapesti Fegyház és Börtönben a Programszervezési és Foglalkoztatási Osztály irányításával objektumonként 1-1 fő kultúrnevelő végzi ezt a tevékenységet, és a nevelők is szerveznek foglalkozásokat a csoportjukba tartozó elítéltek részére.

Balassagyarmaton, Vácon, Márianosztrán kultúrnevelők szervezik a programokat, a nevelők ebben a tevékenységben csak kis mértékben folynak bele.

A vizsgálat tapasztalatai szerint az intézetekben igyekeznek kihasználni a külső kapcsolatok adta lehetőségeket. A különböző civil, karitatív szervezetek felvilágosító, ismeretterjesztő, kulturális előadásokat, foglalkozásokat, műsorokat tartanak, illetve adnak elő a fogvatartottak részére.

A tervezett programok gyakorisága, formái, tartalma, szakmai színvonalának értékelése

A vizsgálat megállapításai szerint az ellenőrzött bv. intézetekben a szabadidős programokat úgy igyekeznek tervezni, hogy azok hasznos elfoglaltságot adjanak a fogvatartottak részére a hét valamennyi napján. A hétfőtől-péntekig terjedő időben a szakköröket, és általában a kiscsoportos foglalkozásokat szervezik.

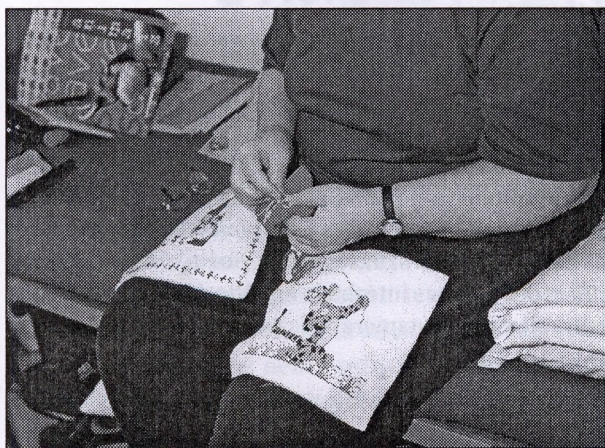
A hétfégi programokat külön tervezik, és ekkor kerülnek megrendezésre az intézeti sportbajnokságok, vetélkedők, műsoros előadások, melyeken nagy létszámú fogvatartotti csoportok vesznek részt. Az állami és egyházi ünnepeinkről – külön tervezés szerint – minden alkalommal megemlékeznek.

A foglalkozások leggyakoribb formái a sakk, olvasó, rajz, barkács és zene szakkörök. A sportprogramok tekintetében valamennyi intézetben biztosítják az asztaliteniszezés, focizás, illetve a kondicionáló terem használatának lehetőségét. Az utóbbi időben több intézetben szereltek fel kosárlabdapalánkokat, és építettek röplabdapályákat.

A foglalkozások alkalmával megszerzett, elmélyített ismeretek, készségek színvonalát a fogvatartottak a rendszeresen szervezett vetélkedők, sportversenyek alkalmával mérhetik le.

Több intézetben működnek zenekarok, énekkarok, színjátszó-körök, amelyek műsoraikkal fellépnek az intézetükben fogvatartott elítéltek előtt. Egyre gyakrabban fordul elő, hogy a zenekarok és énekkarok, valamint a színjátszók műsoraikat bemutatják más bv. intézetekben is (pl. a tököli roma zenekar fellépett már több bv. intézetben). Hagyományosak az intézeti sportversenyek, bajnokságok. A leg-

jobb eredményt elérték intézetek közötti versenyeken is bemutathatják képességeiket.

A foglalkozások lebonyolításában az intézetek igyekeznek külső segítséget is igénybe venni. Néhány példa: a Budapesti Fegyház és Börtönben és a Váci Fegyház és Börtönben az Anonim Alkoholisták szervezete tart rendszeresen foglalkozásokat az elítéltek részére,

a Balassagyarmati Fegyház és Börtönben a városban működő Vitalitás SE erőemelő versenyt szervezett az elítéltek részére, továbbá a Kispályás Labdarúgó Szövetség már két alkalommal szervezett focibajnokságot több bv. intézet közreműködésével.

A vizsgálat során megállapítható volt, hogy az ellenőrzött bv. intézetek igyekeznek színvonalas elfoglaltságot biztosítani a fogvatartottak részére a szabad idő hasznos eltöltése érdekében. Törekednek arra, hogy a fogvatartottak érdeklődési körének megfelelő programokat szervezzenek, amelyeken összességében nagy létszámú fogvatartott vesz részt. Ugyanakkor szükséges megjegyezni azt az elvárást, hogy az intézetekben a szabad levegőn való tartózkodás ne jelentsen egyben szabadidős tevékenységet vagy sportfoglalkozást, a kettőnek külön kell válnia.

A vizsgált intézetekben a fogvatartottnak átlagosan, több mint a fele vesz részt rendszeresen valamilyen szabadidős programon. A Váci Fegyház és Börtönben ez a szám meghaladja a 80%-ot.

Valamennyi vizsgált intézetben a programok, foglalkozások mennyiségét elégségesnek tartották, ugyanakkor jelezték, hogy a programok szervezésére rendelkezésre álló anyagi lehetőségek nem elegendőek, azok növelésével emelni lehetne a programok tartalmi, szakmai színvonalát.

A jelzett probléma megoldásában a BVOP Fogvatartási Ügyek Főosztálya úgy próbál segíteni, hogy a 2004-re előirányzott dologi kiadások terhére több anyagi forrást biztosít a bv. intézeteknek, a fogvatartottak részére szervezett művelődési és sportprogramok lebonyolítására.

Összefoglalás

Összességében megállapítható, hogy az érintett bv. intézetekben a fogvatartottak szabadidős tevékenységének tervezése, előkészítése és végrehajtása megfelel az előírásoknak. A művelődési és sportfoglalkozások tartalmas – szinte valamennyi érdeklődési kört lefedő – elfoglaltság lehetőségét biztosítják az erre igényt tartó és érdeklődő fogvatartottak részére.

A fogvatartottak szabadidős és sportprogramok tervezésével és lebonyolításával kapcsolatosan – a vizsgálat során tett megállapítások figyelembe vételével – végezetül néhány javaslatot, megállapítást szeretnék megfogalmazni. A programokon aktívan részt vevő és kiemelkedő teljesítményt nyújtó fogvatartottak jutalmazása feltétlenül történjen meg; a foglalkozásokat rendszeresen, lehetőleg ugyanabban az időpontban ajánlatos lebonyolítani; a nevelők aktívabban vegyenek részt a programok, foglalkozások szervezésében, végrehajtásában, amelyek megtörténtét a fogvatartotti alrendszerben dokumentálni szükséges; a pozitív tapasztalatok hasznosítása érdekében elkerülhetetlen a bv. intézetek együttműködése, a közös rendezvények szervezése; a hét valamennyi napjára célszerű tervezni szabadidős tevékenységet.

